

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра історії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

 Юрій КОТЛЯР
«12» серпня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ»

Спеціальність 014 «Середня освіта».

Спеціалізація: 014.03 Середня освіта (Історія та
громадянська освіта)

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Розробник

Юрій КОТЛЯР

Завідувач кафедри розробника

Ірина МІРОНОВА

Завідувач кафедри спеціальності

Ірина МІРОНОВА

Гарант освітньої програми

Інна ПІДБЕРЕЗНИХ

Декан ФПН

Анастасія ХМЕЛЬ

/В.о. директора НН ІПО

Катерина ЗУБ

Начальник НМВ

Сергій ШКІРЧАК

Миколаїв – 2024 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Актуальні проблеми історії України	
Галузь знань	01 Освіта / педагогіка	
Спеціальність	014 Середня освіта	
Предметна спеціальність	014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)	
Освітня програма	Середня освіта (Історія та громадянська освіта. Правознавство)	
Рівень вищої освіти	Магістр	
Статус дисципліни	Нормативна	
Курс навчання	5	
Навчальний рік	2024-25 н. р.	
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма
	10	14, 15
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	5,5 кредитів / 165 годин	
Структура курсу:	Денна форма	Заочна форма
	Всього – 165 годин	Всього – 165 годин
	36 годин	4 годин
	36 годин	16 годин
– лекції		
– семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові)		
– годин самостійної роботи студентів	93 години	145 годин
Відсоток аудиторного навантаження	44%	12%
Мова викладання	українська	
Форма проміжного контролю (якщо є)	-	
Форма підсумкового контролю	Екзамен	

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Мета: прищепити студентам любов до героїчного минулого українського народу, виховати почуття самовідданості та національної гідності, патріотизму і відповідальності за долю України, її народу, економічний та духовний розвиток країни, розширити і поглибити знання з історії України та краєзнавства, спонукати студентів до пошукової роботи.

Завдання:

- формувати історичні знання;
- розвивати історичне мислення студентів, яке передбачає загальне розуміння історичного процесу в його різноманітності й суперечливості;
- розвивати здатність застосовувати історичні знання і набуті вміння;
- виховувати в учнів особисті риси громадянина України, загальнолюдські духовні ціннісні орієнтації, сприйняття ідей гуманізму та демократизму, патріотизму і взаєморозуміння між народами на основі особистісного усвідомлення досвіду історії;
- підготувати студентів до свідомої активної участі в суспільному житті української держави, до усвідомлення її ролі та місця в Європі й у світі.

Передумови вивчення дисципліни:

Очікувані результати навчання:

В результаті вивчення дисципліни студент *має знати*:

- сутність основних проблем історії та сучасного буття народу України;

- основні закони та етапи розвитку людської спільності;
- витоки української нації та її місце в загальнолюдських процесах;
- суспільно-економічні, політичні та культурні процеси історичного розвитку українського народу;
- історичні події;
- зародження та розвиток української державності;
- процеси розбудови сучасної незалежної української держави;
- діяльність історичних осіб і політичних партій.

Вивчення предмету «Актуальні проблеми історії України» забезпечує реалізацію наступних компетентностей:

Інтегральна компетентність. Здатність вирішувати складні задачі, проблеми в галузі освіти, що передбачає здійснення інновацій та/або проведення педагогічних досліджень і характеризується комплексністю і невизначеністю педагогічних умов організації освітньо-виховного процесу в закладах загальної середньої освіти.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Здатність використовувати цифрові освітні ресурси, інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності.

ЗК4. Здатність виявляти та вирішувати проблеми у сфері професійної діяльності, бути критичним і самокритичним.

ЗК5. Здатність генерувати нові ідеї (креативність) та приймати обґрунтовані рішення.

ЗК6. Здатність розробляти та презентувати освітні проекти, управляти ними та мотивувати виконавців на досягнення спільної мети.

ЗК7. Здатність здійснювати науково-педагогічні дослідження, прогнозувати та презентувати їх результати.

ЗК8. Письмове й усне професійне спілкування державною мовою, вміння використовувати знання другої (іноземної) мови для навчальної та наукової діяльності.

ЗК9. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності української та громадянської ідентичності, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина.

Компетентності спеціальності: фахові (ФК), предметні (ПК)

ФК1. Здатність до поглиблення знань і розуміння предметної області та професійної діяльності.

ФК2. Здатність використовувати інновації у професійній діяльності.

ФК3. Здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності і визначати потреби, перспективи та наявні ресурси для професійного розвитку впродовж життя.

ФК4. Здатність до моделювання змісту навчання, формування в учнів ключових компетентностей та здійснення інтегрованого навчання.

ФК5. Здатність використовувати ефективні шляхи мотивації учнів до саморозвитку, спрямовувати їх на прогрес і формувати у них обґрунтовану позитивну самооцінку.

ФК6. Здатність до конструктивної та безпечної взаємодії з учасниками освітнього процесу, забезпечувати функціонування безпечного та інклюзивного освітнього середовища.

ФК7. Здатність формувати в учнів культуру академічної доброчесності та дотримуватися її принципів у власній професійній діяльності.

ФК8. Здатність працювати у міжнародному контексті і реалізовувати спільні проекти предметної області з європейськими та євроатлантичними інституціями.

ПК1. Знати закони наукового, соціального і професійного мислення, володіння комплексним, інтеграційним, історичним, динамічним, ситуаційним, системним підходами до наукового аналізу, здатність практично послуговуватись методами історичного дослідження.

ПК2. Вміти визначати та застосовувати теоретичні поняття, положення, концепції для аналізу й пояснень історичних фактів, явищ, процесів, використовувати комплекс наукових дефініцій для вирішення науково-практичних завдань.

ПК3. Знати та розуміти наукові основи певної тематичної області, методології дослідження історичного процесу у національному, європейському та світовому контекстах.

ПК4. Оволодіння основними історичними концепціями, поняттями, судженнями; здатність критично оцінювати результати наукових досліджень, висувати гіпотези, вибудовувати моделі процесів і явищ української та всесвітньої історії.

ПК5. Здатність забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного учасника освітнього процесу, залежно від його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів.

ПК6. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності.

ПК7. Прагнення до саморозвитку та самовдосконалення у науково-педагогічній діяльності, обізнаність у власних силах, здатність до рефлексії та самоаналізу.

ПК8. Виявляти знання та розуміння наукових основ певної тематичної області, методології дослідження історичного процесу у національному, європейському та світовому контекстах та вміти моделювати їх у зміст навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання.

ПК9. Здатність до соціальної комунікації; розуміння та сприйняття принципів толерантності, соціальної справедливості, доброчесності, вміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та вирішувати конфлікти.

Програмні результати навчання (РН):

загально-предметні (РН), фахові (ПРН)

РН1. *Демонструє* вміння застосовувати знання з психології, педагогіки, історії, громадянської освіти, основ правознавства у практичних ситуаціях здійснення освітньої діяльності, поглиблює знання з предметної області.

РН2. *Демонструє* вміння використовувати цифрові освітні ресурси, інформаційні та комунікаційні технології для пошуку, обробки та обміну інформацією у професійній діяльності, презентації власних та спільних результатів, реалізації дистанційного та змішаного навчання тощо.

РН4. *Формулює* наявні проблеми у сфері освітньої діяльності, *демонструє* навички їх критичного аналізу, *генерує* нові ідеї, *аргументує* можливі шляхи їх вирішення та критично оцінює їх спроможність.

РН9. *Демонструє* уміння класифікувати, упорядковувати і узагальнювати навчальний матеріал відповідно до умов освітнього процесу, потреб формування ключових компетентностей та інтегрованого навчання.

РН12. *Знає та дотримується* умов функціонування безпечного та інклюзивного освітнього середовища.

РН13. *Демонструє* здатність діяти автономно і в команді.

РН14. *Демонструє* дотримання культури академічної доброчесності у власній діяльності та демонструє вміння формувати її в учнів.

ПРН1. Застосовувати наукову критику до аналізу поглядів дослідників минулого, робити власні узагальнення щодо теоретичного і методичного рівня наукових праць з історії.

ПРН2. Знати і розуміти зміст основних напрямів і шкіл сучасної історичної науки, головних проблем у розвитку історіографії, основні аспекти теоретико-методологічного дискурсу усно історичних досліджень у просторі конструювання минулого.

ПРН3. Характеризувати існуючі парадигми історії української державності, її обумовленість та соціодинаміку на тлі світових державотворчих процесів.

ПРН4. Аналізувати правові та інституціональні виміри співробітництва України та ЄС, виявляти перспективи та наслідки сучасних інтеграційних процесів і місця в них України.

ПРН5. Орієнтуватися в міжнародному політичному житті, геополітичній обстановці, аналізувати суспільні явища й узагальнювати політичний досвід.

ПРН6. Здійснювати різні види планування освітнього процесу на різних етапах залежно від поставленої мети, індивідуальних особливостей учнів, особливостей діяльності закладу освіти.

ПРН7. Застосовувати для забезпечення суб'єкт-суб'єктного підходу в педагогічній діяльності навички координації та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів, підтримування їх прагнення до саморозвитку, розкриття їх здібностей і пізнавальних можливостей.

ПРН8. Критично оцінювати достовірність, надійність інформаційних джерел, вплив інформації на свідомість і розвиток всіх учасників освітнього процесу, на прийняття рішень.

ПРН9. Використовувати безпечне освітнє електронне (цифрове) освітнє середовище для організації та управління освітнім процесом (у тому числі під час дистанційного навчання), організації групової взаємодії, зворотного зв'язку, спільного створення електронних (цифрових) освітніх ресурсів

ПРН10. Визначати оптимальні зміст і форми професійного розвитку, критерії результативності власного навчання, працювати над саморозвитком та самовдосконаленням, активно долучатися до діяльності професійних спільнот.

ПРН11. Застосовувати в педагогічній діяльності наукові методи пізнання, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати та інтерпретувати результати, створювати моделі та вивчати їхню дієвість.

ПРН12. Здатність до соціальної взаємодії, займати активну громадянську позицію та робити усвідомлений вибір в умовах сучасного політичного плюралізму.

ПРН13. Здатність до практичного застосування нових ідей, пропозицій, освітніх практик з метою цілеспрямованого вдосконалення, безперервного і самоорганізованого навчання.

ПРН14. Здатність до співпраці та інтеграції в прагненні до мети спільно з іншими людьми, відомствами, організаціями, активної участі у командній роботі, безвідносно до фонових знань та бачень визначених завдань.

ПРН15. Здатність працювати результативно в групах, щоб локалізувати, отримати та опрацювати дані для вирішення завдання дослідження та брати відповідальність за організацію періодів роботи.

3. Програма навчальної дисципліни

Денна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські, лабораторні, півгрупові)	Самостійна робота
1	Тема 1. Навчальна дисципліна «Історія України». Джерела дослідження	4	4	10
2	Тема 2. Історіографія історії України	4	4	10
3	Тема 3. Особливості етнополітичної історії України	4	4	10
4	Тема 4. Соціально-економічна історія України	4	4	10
5	Тема 5. Історія Української державності	4	4	10
6	Тема 6. Особливості політичного руху в Україні	4	4	10
7	Тема 7. Релігія і церква в історії українського народу	4	4	10
8	Тема 8. Народні рухи в Україні	4	4	10

9	Тема 9. Україна в системі міжнародних відносин	4	4	13
	Всього за курсом	36	36	93

Заочна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські, лабораторні, півгрупові)	Самос- тійна робота
1	Тема 1. Навчальна дисципліна «Історія України». Джерела дослідження	1	1	15
2	Тема 2. Історіографія історії України		1	15
3	Тема 3. Особливості етнополітичної історії України		2	15
4	Тема 4. Соціально-економічна історія України		2	15
5	Тема 5. Історія Української державності	1	2	15
6	Тема 6. Особливості політичного руху в Україні		2	15
7	Тема 7. Релігія і церква в історії українського народу	1	2	15
8	Тема 8. Народні рухи в Україні	1	2	15
9	Тема 9. Україна в системі міжнародних відносин		2	25
	Всього за курсом	4	16	145

4. Зміст навчальної дисципліни

Денна форма

4.1. План лекцій

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Навчальна дисципліна «Історія України». Джерела дослідження 1. Предмет, методи, принципи і функції історії України. 2. Періодизація. 3. Джерела з історії України. 4. Проблема схем-концепцій історії України.
2	Тема 2. Історіографія історії України 1. Літописи – джерела знань з давньої історії України. 2. Історіографія історії України XVIII ст. 3. Історіографія історії України першої половини XIX ст. 4. Історичні дослідження в другій половині XIX ст. 5. Радянська історіографія історії України. 6. Історіографія історії України в Галичині в 20–30-ті роки XX ст. 7. Сучасний етап розвитку історіографії історії України. 8. Закордонна історіографія історії України.
3	Тема 3. Особливості етнополітичної історії України 1. Етнополітичний підхід до історії України. 2. Походження термінів «Русь», «Україна», «Малоросія». 3. Історико-етнографічні зони України.
4	Тема 4. Соціально-економічна історія України 1. Економічна історія. 2. Роль економічної історії в системі економічних наук. 3. Періодизація економічної історії України. 4. Роль соціально-економічних процесів в етногенезі українського народу і його

	державності.
5	Тема 5. Історія української державності 1. Формування державності східних слов'ян. 2. Утворення давньоруської держави – Київської Русі. Галицько-Волинська держава. 3. Національно-визвольна війна під проводом Б. Хмельницького. Гетьманщина. 4. Українська революція (1917-1921 рр.). 5. Українська незалежна держава.
6	Тема 6. Особливості політичного руху в Україні 1. Декабристський рух в Україні. 2. Народницький етап політичного руху. 3. Соціалістичні партії на території України. 4. Політичний рух в Наддніпрянській Україні на початку XX ст. 5. Діяльність національних партій в період революції 1905–1907 рр. в Росії. 6. Політичний рух в період Української революції 1917–1921 рр. 7. Суспільно-політичний рух в період «Хрущовської відлиги» та «застійний період». 8. Суспільно-політичний рух за часів «перебудови». 9. Політичний рух в Україні в кінці XX – на початку XXI ст.
7	Тема 7. Релігія і церква в історії українського народу 1. Дохристиянські вірування східних слов'ян. 2. Розвиток християнської церкви в Київській Русі (X – початок XIV ст.) 3. Православна церква в Україні за часи Великого князівства Литовського та Речі Посполитої (кінець XIV – перша половина XVII ст.) 4. Православна церква в Гетьманщині (середина XVII – кінець XVIII ст.) 5. Православна церква в Україні за часи Російської імперії (кінець XVIII – 1917 р.). 6. Церква в Україні в XX-XXI ст.
8	Тема 8. Народні рухи в Україні 1. Народні рухи за княжої доби (XI – XVI ст.) 2. Соціальні рухи в період Нового часу (середина XVI – початок XX ст.) 3. Соціальні рухи в Новітню добу (початок XX – початок XXI ст.)
9	Тема 9. Україна в системі міжнародних відносин 1. Міжнародні відносини Київської Русі. 2. Дипломатичні відносини Гетьманщини. 3. Міжнародні відносини українських державних формувань в період 1917–1921 рр. 4. Незалежна Україна в системі сучасних міжнародних відносин.

4.2. План практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових) занять

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Навчальна дисципліна «Історія України». Джерела дослідження 1.1. 1. Предмет, завдання і концепція курсу «Історія України». 2. Періодизація історії України. 3. Методи дослідження історії України. 1.2. 1. Види історичних джерел. 2. Писемні джерела з історії України. 3. Проблема схем-концепцій історії України.
2	Тема 2. Історіографія історії України 2.1. 1. Історіографія як наука. 2. Літописи – джерела знань з історії України чи наукові праці?

	3. Історіографія історії України XIX – початку XX ст. 2.2. 1. Розвиток української історичної науки в радянську добу. 2. Українська історична наука в еміграції. 3. Сучасна українська історіографія.
3	Тема 3. Особливості етнополітичної історії України 3.1. 1. Етногенез слов'ян: 2. Створення української народності (VI–XIV ст.). 3. Формування українського народу (XV–XVIII ст.). 3.2. 1. Особливості формування української нації (XIX–XX ст.). 2. Походження термінів «Русь», «Україна», «Малоросія», «Новоросія». 3. Історико-етнографічне районування України.
4	Тема 4. Соціально-економічна історія України 4.1. 1. Економічний розвиток за Київської Русі і Галицько-Волинського князівства. 2. Соціально-економічний розвиток українських земель в умовах панування Литви, Польщі, Московщини-Росії, Австро-Угорщини. 3. Економічна політика національних урядів 1917–1921 рр. 4. «Воєнний комунізм» 4.2. 1. Особливості НЕПу в Україні 1921–1929 рр. 2. Колективізація та індустріалізація на території України. 3. Економічні реформи і їх втілення в Україні (1954–1964, 1964–1985, 1985–1991 рр.). 4. Економічний розвиток і проблеми незалежної України.
5	Тема 5. Історія української державності 5.1. 1. Давньоукраїнські держави: Київська Русь і Галицько-Волинське князівство: 2. Особливості розвитку українських земель в умовах панування Литви і Польщі в XIV–XVII ст. 3. Спроба відновлення української держави в Новий час. Гетьманщина. 5.2. 1. УНР періоду Центральної Ради та Директорії. 2. Українська держава гетьмана П. Скоропадського. 3. ЗУНР. 4. Становлення і розвиток УСРР-УРСР 1920–1991 рр. 5. Сучасний етап розвитку української державності.
6	Тема 6. Особливості політичного руху в Україні 6.1. 1. Дворянський (декабристський) рух. 2. Різночинський - народницький рух. 3. Українське масонство; 4. Діяльність Кирило-Мефодіївського Братства; 5. «Хлопомани» і рух «Громад». 6.2. 1. Створення і діяльність РУП та інших політичних організації в 1900–1905 рр.; 2. Політичний рух в 1917–1921 рр.; 3. Утворення і діяльність нелегальних організацій УВО і ОУН. 4. Дисидентський рух в Україні: 50–70-ті рр. 5. Сучасний етап становлення і розвитку політичного руху.
7	Тема 7. Релігія і церква в історії українського народу

	7.1. 1. Язичницькі вірування давніх слов'ян. 2. Причини, суть та наслідки прийняття християнства. 3. Особливості розвитку української православної церкви в часи Литовської держави та Речі Посполитої XIV–XVII ст. 7.2. 1. Відродження православ'я за часів Петра Могили. 2. Занепад українського православ'я за московсько-російських часів. 3. Сучасне становище церкви і релігії в Україні.
8	Тема 8. Народні рухи в Україні 8.1. 1. Козацько-селянські повстання 90-х років XVI – початку XVII ст. 2. Антикріпосницький рух народних мас у другій половині XVII–XVIII ст. 3. Розгортання соціальних рухів в другій половині XIX – на початку XX ст. 8.2. 1. Повстансько-партизанський рух в добу Української революції 1917–1921 рр. 2. Соціальний рух в Україні на межі тисячоліть. 3. АТО і національні рухи в Україні.
9	Тема 9. Україна в системі міжнародних відносин 9.1. 1. Міжнародні відносини Київської Русі. 2. Дипломатичні відносини Гетьманщини. 3. Міжнародні відносини українських державних формувань в період 1917–1921 рр. 4. Незалежна Україна в системі сучасних міжнародних відносин. 9.2. 1. Причини та етапи української еміграції на Захід. 2. Історія української міграції на Схід. 3. Сучасний стан української діаспори. 4. Причини і наслідки української міграції кінця XX – початку XXI ст.

Заочна форма

4.1.1. План лекцій

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Навчальна дисципліна «Історія України». Джерела дослідження 1. Предмет, методи, принципи і функції історії України. 2. Періодизація. 3. Джерела з історії України. 4. Проблема схем-концепцій історії України.
2	Тема 5. Історія української державності 1. Формування державності східних слов'ян. 2. Утворення давньоруської держави – Київської Русі. Галицько-Волинська держава. 3. Національно-визвольна війна під проводом Б. Хмельницького. Гетьманщина. 4. Українська революція (1917-1921 рр.). 5. Українська незалежна держава.
3	Тема 7. Релігія і церква в історії українського народу 1. Дохристиянські вірування східних слов'ян. 2. Розвиток християнської церкви в Київській Русі (X – початок XIV ст.) 3. Православна церква в Україні за часи Великого князівства Литовського та Речі Посполитої (кінець XIV – перша половина XVII ст.) 4. Православна церква в Гетьманщині (середина XVII – кінець XVIII ст.) 5. Православна церква в Україні за часи Російської імперії (кінець XVIII – 1917 р.).

	6. Церква в Україні в XX-XXI ст.
4	Тема 8. Народні рухи в Україні 1. Народні рухи за княжої доби (XI – XVI ст.) 2. Соціальні рухи в період Нового часу (середина XVI – початок XX ст.) 3. Соціальні рухи в Новітню добу (початок XX – початок XXI ст.)

4.2.2. План практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових) занять

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Навчальна дисципліна «Історія України». Джерела дослідження 1.1. 1. Предмет, завдання і концепція курсу «Історія України». 2. Періодизація історії України. 3. Методи дослідження історії України. 1.2. 1. Види історичних джерел. 2. Писемні джерела з історії України. 3. Проблема схем-концепцій історії України.
2	Тема 2. Історіографія історії України 2.1. 1. Історіографія як наука. 2. Літописи – джерела знань з історії України чи наукові праці? 3. Історіографія історії України XIX – початку XX ст. 2.2. 1. Розвиток української історичної науки в радянську добу. 2. Українська історична наука в еміграції. 3. Сучасна українська історіографія.
3	Тема 3. Особливості етнополітичної історії України 3.1. 1. Етногенез слов'ян: 2. Створення української народності (VI–XIV ст.). 3. Формування українського народу (XV–XVIII ст.). 3.2. 1. Особливості формування української нації (XIX–XX ст.). 2. Походження термінів «Русь», «Україна», «Малоросія», «Новоросія». 3. Історико-етнографічне районування України.
4	Тема 4. Соціально-економічна історія України 4.1. 1. Економічний розвиток за Київської Русі і Галицько-Волинського князівства. 2. Соціально-економічний розвиток українських земель в умовах панування Литви, Польщі, Московщини-Росії, Австро-Угорщини. 3. Економічна політика національних урядів 1917–1921 рр. 4. «Воєнний комунізм». 4.2. 1. Особливості НЕПу в Україні 1921–1929 рр. 2. Колективізація та індустріалізація на території України. 3. Економічні реформи і їх втілення в Україні (1954–1964, 1964–1985, 1985–1991 рр.). 4. Економічний розвиток і проблеми незалежної України.
5	Тема 5. Історія української державності 5.1. 1. Давньоукраїнські держави: Київська Русь і Галицько-Волинське князівство: 2. Особливості розвитку українських земель в умовах панування Литви і Польщі в

	XIV–XVII ст. 3. Спроба відновлення української держави в Новий час. Гетьманщина. 5.2. 1. УНР періоду Центральної Ради та Директорії. 2. Українська держава гетьмана П. Скоропадського. 3. ЗУНР. 4. Становлення і розвиток УСРР-УРСР 1920–1991 рр. 5. Сучасний етап розвитку української державності.
6	Тема 6. Особливості політичного руху в Україні 6.1. 1. Дворянський (декабристський) рух. 2. Різочинський - народницький рух. 3. Українське масонство; 4. Діяльність Кирило-Мефодіївського Братства; 5. «Хлопомани» і рух «Громад». 6.2. 1. Створення і діяльність РУП та інших політичних організацій в 1900–1905 рр.; 2. Політичний рух в 1917–1921 рр.; 3. Утворення і діяльність нелегальних організацій УВО і ОУН. 4. Дисидентський рух в Україні: 50–70-ті рр. 5. Сучасний етап становлення і розвитку політичного руху.
7	Тема 7. Релігія і церква в історії українського народу 7.1. 1. Язичницькі вірування давніх слов'ян. 2. Причини, суть та наслідки прийняття християнства. 3. Особливості розвитку української православної церкви в часи Литовської держави та Речі Посполитої XIV–XVII ст. 7.2. 1. Відродження православ'я за часів Петра Могили. 2. Занепад українського православ'я за московсько-російських часів. 3. Сучасне становище церкви і релігії в Україні.
8	Тема 8. Народні рухи в Україні 8.1. 1. Козацько-селянські повстання 90-х років XVI – початку XVII ст. 2. Антикріпосницький рух народних мас у другій половині XVII–XVIII ст. 3. Розгортання соціальних рухів в другій половині XIX – на початку XX ст. 8.2. 1. Повстансько-партизанський рух в добу Української революції 1917–1921 рр. 2. Соціальний рух в Україні на межі тисячоліть. 3. АТО і національні рухи в Україні.
9	Тема 9. Україна в системі міжнародних відносин 9.1. 1. Міжнародні відносини Київської Русі. 2. Дипломатичні відносини Гетьманщини. 3. Міжнародні відносини українських державних формувань в період 1917–1921 рр. 4. Незалежна Україна в системі сучасних міжнародних відносин. 9.2. 1. Причини та етапи української еміграції на Захід. 2. Історія української міграції на Схід. 3. Сучасний стан української діаспори. 4. Причини і наслідки української міграції кінця XX – початку XXI ст.

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Денна форма	Заочна форма
1	Проблеми періодизації історії України.	3	5
2	Схема періодизації історії України Михайла Грушевського.	3	6
3	Джерела вивчення історії слов'ян.	3	5
4	Козацькі літописи як історико-літературні джерела.	3	6
5	Проблеми світогляду давніх слов'ян.	3	5
6	Проблеми станово-класової структури давньоруського суспільства.	3	6
7	Від язичництва до християнства: проблеми та здобутки.	3	5
8	Татарсько-турецька проблема XV – початку XVII ст.: передумови, перебіг, наслідки.	3	5
9	Боротьба українського козацтва з татарською навалою і турецькою агресією у XV – на початку XVII ст., головні проблеми.	3	6
10	Політико-правовий зміст Переяславської угоди 1654 р.: різні погляди на проблему.	3	6
11	Гадяцький трактат 1658 р., проблема оцінки в історичній літературі.	3	5
12	Козацька революція середини XVII ст. у міжнародному контексті.	3	5
13	Павло Скоропадський: проблеми внутрішньої та зовнішньої політики.	3	5
14	Проблеми політичної стратегії Директорії УНР.	3	6
15	Суперечливий характер культурного життя України в 60-80-х рр. XX ст., основні проблеми.	3	6
16	Суспільно-політичні рухи та проблема формування багатопартійності в Україні в умовах становлення її незалежності.	3	6
17	Проблема формування кордонів України: історія і сучасність.	3	5
18	Проблеми й особливості конституційного процесу в Україні.	3	6
19	Проблеми становлення парламентсько-президентської системи в сучасній Україні.	3	5
20	Сучасний стан релігійного життя в Україні: проблеми й перспективи.	3	6
21	Історія східної та західної української діаспори, головні проблеми.	3	5
22	Вплив глобалізаційних процесів на розвиток економіки України, основні проблеми.	3	6
23	Проблеми українсько-російських відносин на початку третього тисячоліття.	3	5
24	Економічна складова проблеми співробітництва Україна-ЄС.	3	6
25	Російсько-українська війна.	21	24
	Разом	93	145

6. Контрольна робота

Варіант № 1.

1. Основні етапи історичного розвитку української національної державності.

2. Соціально-економічний розвиток українських земель кінця XIV- початок XV ст.
3. Гетьманщина в Україні, її історичне значення.
4. Україна в роки Першої світової війни.

Варіант № 2.

1. Дослов'янські народи на території сучасної України.
2. Захоплення українських земель іноземними державами у XIV- XVI ст.
3. Становище української держави після Визвольної війни 1648 - 1657 р.
4. Демократична революція 1917-1918 рр. – важлива віха у боротьбі українського народу за державну незалежність.

Варіант № 3.

1. Неоліт України.
2. Українські землі у складі Великого князівства Литовського.
3. Слобідська Україна в другій половині XVIII ст.
4. Універсали Центральної Ради.

Варіант № 4.

1. Історія освоєння та заселення Північного Причорномор'я.
2. Роль козацтва у національно-визвольній боротьбі українського народу.
3. Політична діяльність і Конституція П. Орлика.
4. Центральна Рада у боротьбі за автономію України.

Варіант № 5.

1. Античні міста – держави на території України.
2. Козацтво в боротьбі проти турецько-татарських загарбників.
3. Участь України у Вітчизняній війні 1812 р.
4. М.С. Грушевський – політичний портрет.

Варіант № 6.

1. Формування ранньокласової держави на території України.
2. Люблінська унія 1569 р. Її наслідки для України.
3. Адміністративно-політичний устрій України першої половини XIX ст.
4. М.С. Грушевський – видатний історик.

Варіант № 7.

1. Зарубинецька культура.
2. Роль братств в Україні.
3. Початок промислового перевороту в Україні. Соціальні протиріччя.
4. Суспільно-політична діяльність В.В. Винниченка.

Варіант № 8.

1. Найдавніші письмові довідки про племена, що жили на Україні (I-IX ст.).
2. Брестська унія 1596 р.
3. Кирило-Мефодіївське товариство: мета, програма, документи.
4. С.В. Петлюра – політичний портрет.

Варіант № 9.

1. Східні слов'яни – пращури українського народу.
2. Причини виникнення Запорозької Січі.
3. Т.Г. Шевченко – великий український революціонер-демократ.

4. Причини та шляхи утвердження радянської влади в Україні.

Варіант № 10.

1. Київська Русь в історичних долях східнослов'янських народів.
2. Запорозька Січ – селянсько-козацька республіка.
3. Соціально-політична боротьба на Україні в 20-40 рр. XIX ст.
4. Відродження Української Народної Республіки. Директорія та її політика.

Варіант № 11.

1. Трипільська культура.
2. Кошовий отаман Запорозької Січі Іван Сірко.
3. Т.Г. Шевченко та його роль у духовному відродженні нації.
4. Утворення і розвиток Західноукраїнської Народної Республіки.

Варіант № 12.

1. Формування військово-племінних союзів. Князь Кий.
2. Повстання Северина Наливайка.
3. Декабристський рух в Україні.
4. Іноземна інтервенція та білогвардійські війська в Україні в 1918-1920 рр.

Варіант № 13.

1. “Норманська” та інші теорії походження Київської Русі.
2. Гетьмани України в національно-визвольній боротьбі українського народу.
3. Україна в програмних та агітаційних документах декабристів.
4. Проблема утвердження державності в Україні в 1917-1918 рр.

Варіант № 14.

1. Соціально-політичний стан Київської Русі.
2. Петро Сагайдачний – політичний портрет.
3. Революція 1848 р. і її вплив на розвиток Західноукраїнських земель.
4. НЕП на Україні. Її сутність, підсумки.

Варіант № 15.

1. Великий князь Володимир (Красне Сонечко) – політичний портрет.
2. Народні рухи в Україні в 1617 – 1648 рр.
3. Реформа 1861 р. Її сутність і наслідки.
4. Політика українізації в 20-30-ті роки XX ст.

Варіант № 16.

1. Письменність і література Київської Русі.
2. Визвольна війна українського народу (1648-1657 рр.).
Битви під Жовтими Водами та Корсунем.
3. Національний рух в Україні у XIX ст.
4. Запровадження колгоспного ладу.

Варіант № 17.

1. Архітектура і прикладне мистецтво Київської Русі.
2. Богдан Хмельницький – видатний державний діяч.
3. “Руська трійця” в історії вітчизняного політичного руху та культури України.
4. Боротьба з українським буржуазним націоналізмом.

Варіант № 18.

1. Сутність і значення феодальної роздробленості.
2. Богдан Хмельницький – полководець і дипломат.
3. Російсько-українське культурне співробітництво в XVIII – першій пол. XIX ст.
4. Приєднання західноукраїнських земель до складу СРСР.

Варіант № 19.

1. Боротьба Русі з татарськими загарбниками.
2. Народні герої України у Визвольній війні 1648-1657 рр.
3. Громадівський рух в Україні.
4. Початок Другої світової війни. Україна в планах гітлерівської Німеччини.

Варіант № 20.

1. Причини підняття Галицько-Волинського князівства.
2. Переяславська угода, її позитивні і негативні наслідки для розвитку України.
3. Україна в системі всеросійського ринку XIX ст.
4. Миколаївщина років Великої Вітчизняної війни та у післявоєнний період.

Варіант № 21.

1. Данило Галицький – політичний портрет.
2. Автономія України у складі Російської держави.
3. Соціально-політичний і громадський рухи в Галичині і Буковині у XIX ст.
4. Соціально-політичні зміни в Україні. Відродження української держави.

Варіант № 22.

1. Роль Галицько-Волинського князівства в історії України.
2. Остаточне знищення Запорозької Січі.
3. Формування робітничого класу України в XIX ст.
4. Українська діаспора: історія і сучасність.

Варіант № 23.

1. Українські землі кінця XIII – XIV ст.
2. Боротьба за збереження незалежності України. І. Виговський., Ю. Хмельницький.
3. Соціалістична думка в Україні у 70-х – початку 80-х рр. XIX ст.
4. Народний рух України: етапи розвитку і діяльність.

Варіант № 24.

1. Походження термінів “Русь”, “Україна”.
2. Гетьман П. Дорошенко. Об’єднання Правобережної та Лівобережної України.
3. Револьюційні народники в Україні в 70-і рр. XIX ст.
4. Україна і сучасний світ.

Варіант № 25.

1. Ярослав Мудрий – політичний портрет.
2. Козацькі літописи. Література.
3. Утворення політичних партій в Україні кінця XIX – поч. XX ст.: їх соціальна база та мета.
4. Україна – незалежна демократична держава.

Варіант № 26.

1. Зовнішня політика Київської Русі.
2. І. Мазепа – політичний портрет.
3. Інтелігенція в українському русі XIX ст.

4. Національно-державна символіка України до 1917 р.

Варіант № 27.

1. Причини розпаду Київської Русі.
2. Києво-Могилянська Академія та її роль в історії України.
3. Особливості розвитку капіталізму в Україні.
4. Козацька символіка.

Варіант № 28.

1. Основні етапи формування українського народу.
2. Антиукраїнська політика Петра I.
3. Назрівання революційної кризи в Україні на початку XX ст.
4. Становище в Україні у 2013-2014 рр.

Варіант № 29.

1. Черняхівська культура.
2. Гайдамацький рух в Україні.
3. Столипінська аграрна реформа та її наслідки в Україні.
4. Герб, прапор, гімн України (1917-1991 рр.).

Варіант № 30.

1. Давньоруські міста.
2. Антиукраїнська політика Катерини II.
3. Боротьба в Державній Думі за автономію України.
4. Російсько-українська війна 2014-2024 рр.

7. Теми наукових робіт

1. Методи і методологія історичних досліджень.
2. Джерела з історії України та їх класифікація.
3. Історіографія як історія історичної науки.
4. Українська історична наука в контексті світових досліджень.
5. Розвиток сучасної історичної науки в Україні.
6. Найдавніші часи в історії України. Східні слов'яни.
7. Україна в княжу добу (IX–XIV ст.)
8. Запорозька Січ.
9. Національно-визвольна війна українського народу 1648–1657 рр. Руїна. Гетьманщина.
10. Українські землі в складі Російської та Австрійської імперій (XVIII – початок XX ст.)
11. Україна в роки Першої світової війни (1914–1918 рр.).
12. Утворення Центральної Ради. Початок державного відродження України.
13. Українська Держава П. Скоропадського.
14. Доба Директорії УНР. Отаманщина.
15. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях. ЗУНР.
16. УСРР в умовах нової економічної політики. Утворення Радянського Союзу.
17. Національна політика в УСРР в 20-х роках. Українізація. Індустріалізація.
18. Насильницька колективізація сільського господарства та її наслідки. Голодомор 1932-1933 рр.
19. Утвердження тоталітарного режиму в Україні. Масові репресії.
20. Західна Україна між двома війнами (1921-1939 рр.).
21. Початок Другої світової війни. Бойові дії на території України в 1941–1942 рр.

22. Німецько-румунський окупаційний режим в Україні.
23. Підпільно-партизанська боротьба під час німецько-румунської окупації.
24. Звільнення українських земель від окупантів у 1943–1944 рр.
25. УРСР у повоєнні роки. Відбудова народного господарства.
26. УРСР в умовах «відлиги» та кризових явищ в соціально-економічному, політичному і культурному житті (кін. 50-х початку 90-х рр. XX ст.).
27. Україна на шляху до свободи і суверенітету. Проголошення незалежності України.
28. Російсько-українська війна 2014-2024 рр.
29. Україна на межі тисячоліть.
30. Хвилі української еміграції. Українська діаспора.

Вимоги до написання наукової роботи

Наукова робота повинна являти собою самостійне дослідження і включати: обґрунтування вибору теми та її актуальність; аналіз літератури з обраної теми; виклад сутності питання; теоретичне узагальнення і науково обґрунтовані висновки; список використаної літератури. Стиль викладення матеріалу має бути науково-діловим.

Структура наукової роботи містить такі елементи: титульна сторічка, зміст, вступ (мають бути обґрунтовані актуальність та практичне значення обраної теми, визначені мета та завдання роботи); основна частина (розділи, пункти, підпункти) розкривається тема шляхом висвітлення основних питань); висновки (необхідно сформулювати: а) науково-теоретичні та практичні підсумки проведеного аналізу за проблематикою наукової роботи; б) вони мають логічно пов'язуватися із змістом викладеного матеріалу); список літератури (містить використані джерела та публікації), при необхідності – додатки.

Наукову роботу набирають на комп'ютері в текстовому редакторі «WORD» (шрифт 14, «Times New Roman», інтервал 1,5). Поля: верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм, ліве – 25 мм, праве – 15 мм. Її роздруковують на принтері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210X297 мм). Обсяг наукової роботи до 20 сторінок.

8. Підсумковий контроль

Формою підсумкового контролю є іспит, який проводиться в усній формі. Робота студентів оцінюється за підсумками виконання основних видів завдань. Якщо студент не відвідував курс лекцій, семінарські заняття і не виконав контрольні заходи, а, отже, не набрав необхідної кількості балів, то він, за рішенням кафедри, не допускається до складання іспиту.

Перелік питань до іспиту з дисципліни «Актуальні проблеми історії України»

1. Предмет, завдання і концепція курсу «Історія України».
2. Періодизація історії України.
3. Методи дослідження історії України.
4. Види історичних джерел.
5. Писемні джерела з історії України.
6. Проблема схем-концепцій історії України.
7. Історіографія як наука.
8. Літописи – джерела знань з історії України чи наукові праці?
9. Історіографія історії України XIX – початку XX ст.
10. Розвиток української історичної науки в радянську добу.
11. Українська історична наука в еміграції.
12. Сучасна українська історіографія.
13. Етногенез слов'ян:
14. Створення української народності (VI–XIV ст.).
15. Формування українського народу (XV–XVIII ст.).

16. Особливості формування української нації (XIX–XX ст.).
17. Походження термінів «Русь», «Україна», «Малоросія», «Новоросія».
18. Історико-етнографічне районування України.
19. Економічний розвиток за Київської Русі і Галицько-Волинського князівства.
20. Соціально-економічний розвиток українських земель в умовах панування Литви, Польщі, Московщини-Росії, Австро-Угорщини.
21. Економічна політика національних урядів 1917–1921 рр.
22. «Воєнний комунізм»
23. Особливості НЕПу в Україні 1921–1929 рр.
24. Колективізація та індустріалізація на території України.
25. Економічні реформи і їх втілення в Україні (1954–1964, 1964–1985, 1985–1991 рр.).
26. Економічний розвиток і проблеми незалежної України.
27. Кімерійці на території України.
28. Велика Скіфія.
29. Сармати на території України.
30. Грецькі міста-держави на території України.
31. Київська Русь.
32. Галицько-Волинське князівство.
33. Монголо-татарське іго.
34. Українські землі в складі Великого князівства Литовського.
35. Українські землі в Речі Посполитій.
36. Національно-визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького (1648–1657 рр.)
37. Переяславська Рада 1654 р. в історії України.
38. Люблінська унія 1569 р.
39. Берестейська церковна унія 1596 р.
40. Гетьманщина 1648–1775 рр.
41. Наддніпрянська Україна в складі Російської імперії.
42. Західноукраїнські землі в складі Австро-Угорської імперії.
43. УНР періоду Центральної Ради.
44. Українська держава гетьмана П. Скоропадського.
45. УНР періоду Директорії.
46. Західноукраїнська народна республіка.
47. Становлення і розвиток УРСР у 1922–1953 рр.
48. Становлення і розвиток УРСР у 60–80-х рр. XX ст.
49. Сучасний етап розвитку української державності.
50. Язичницькі вірування давніх слов'ян.
51. Причини, суть та наслідки прийняття християнства.
52. Релігія і церква в Давньоруський період.
53. Релігія і церква в Україні в умовах панування Литви та Польщі.
54. Релігія і церква в Україні в умовах панування іноземних країн XVII – початок XX ст.
55. Відродження православ'я за часів Петра Могили.
56. Релігія і церква в незалежній Україні.
57. Дворянський (декабристський) рух.
58. Різночинський - народницький рух.
59. Українське масонство;
60. Діяльність Кирило-Мефодіївського Братства;
61. «Хлопомани» і рух «Громад».
62. Створення і діяльність РУП та інших політичних організацій в 1900–1905 рр.;
63. Політичний рух в 1917–1921 рр.;
64. Утворення і діяльність нелегальних організацій УВО і ОУН.

65. Дисидентський рух в Україні: 50–70-ті рр.
66. Сучасний етап становлення і розвитку політичного руху.
67. Передумови і причини виникнення та сутність козацтва.
68. Устрій та склад Запорізької Січі.
69. Козацько-селянське повстання під приводом К. Косинського.
70. Козацько-селянське повстання під приводом С. Наливайка.
71. Гайдамацький рух. Коліївщина.
72. Опришківський рух.
73. У. Кармалюк – ватажок селянського повстання.
74. Махновщина в історії України.
75. Григр'ївщина в історії України.
76. Козацько-селянські повстання 90-х років XVI – початку XVII ст.
77. Антикріпосницький рух народних мас у другій половині XVII–XVIII ст.
78. Розгортання соціальних рухів в другій половині XIX – на початку XX ст.
79. Повстансько-партизанський рух в добу Української революції 1917–1921 рр.
80. Соціальний рух в Україні на межі тисячоліть.
81. АТО і національні рухи в Україні.
82. Міжнародні відносини Київської Русі.
83. Дипломатичні відносини Гетьманщини.
84. Міжнародні відносини українських державних формувань в період 1917–1921 рр.
85. Незалежна Україна в системі сучасних міжнародних відносин.
86. Причини та етапи української еміграції на Захід.
87. Історія української міграції на Схід.
88. Сучасний стан української діаспори.
89. Російсько-українська війна 2014-2024 рр.
90. «Майдани» початку XXI ст. в історії України.

Оцінювання питань в екзаменаційному білеті: перше питання у білеті оцінюється в 10 балів, друге та третє питання оцінюється в 15 балів.

Приклад екзаменаційного білету

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

Рівень вищої освіти другий: магістерський

Спеціальність 014 Середня освіта

Предметна спеціальність: 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)

Семестр 10

Навчальна дисципліна **«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ»**

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № ____

1. Писемні джерела з історії України.
2. Українські землі в складі Великого князівства Литовського.
3. Економічний розвиток і проблеми незалежної України.

Затверджено на засіданні

Кафедри історії

Протокол № ____ від ____ 20__ року

Завідувач кафедри _____

Екзаменатор _____

Міронова І.С.

Котляр Ю.В.

9. Словник термінів з дисципліни «Актуальні проблеми історії України»

Терміни (укр.)	Terms (English)
Автономія – самоврядування певної частини держави, що здійснюється в межах, передбачених загально-державним законом (Конституцією).	An autonomy is self-government of certain part of the state, which is carried out scope, foreseen a national law (By a constitution).
Автохтонний (грец. “місцевий, корінний”) - місцевого походження; той, що виник, зародився на місці сучасного проживання, існування.	Indigenous (grec. “local, native”) - local origin; that which arose up was engendered in place of the modern dwelling, existence.
Архіви (лат. “приміщення, в якому засідає уряд, державні служби”) - 1) установи або відділи в установах, організаціях, на підприємствах, що зберігають документальні матеріали; 2) комплекс документів, об’єднаних спільністю походження.	Archives (lat. “apartment, a government, government services, sits in which”) - 1) establishments or departments are in establishments, organizations, on enterprises which keep documentary materials; 2) complex of documents, incorporated community of origin.
Генеалогія (грец. “родовід”) - спеціальна історична дисципліна, що вивчає походження родів, окремих осіб, їхні родинні та інші зв’язки.	Genealogy (grec. “genealogy”) is the special historical discipline, which studies the origins of births, individuals, their domestic and other copulas.
Геополітика – політична концепція, яка стверджує, що в основі політики (переважно зовнішньої) певної держави лежить співвідношення географічних чинників – просторового розташування країни, розміру території, клімату, наявності природних ресурсів, густоти населення тощо.	Geopolitics is political conception, which asserts that policy (mainly external) of the certain state correlation of geographical factors is underlaid, – spatial location of country, size of territory, climate, presence of natural resources, густоти population and others like that.
Герб (польск. “спадщина”) - символічний розпізнавально-правовий знак, що містить у собі особливі фігури або символічні зображення, створені на підставі точно визначених правил, і є постійним розпізнавальним знаком окремих осіб, родів, товариств, міст, держав.	Coat (pol'sk. “inheritance”) of arms - symbolic identification legal sign, which contains the special figures or symbolic images, created on the basis of exactly set rules, and is the permanent identification sign of individuals, births, societies, cities, states.
Грамота (від грец. “лист, послання”) - форма актових, справочинних, особових документів, найбільш поширена в середні віки.	A deed (from grec. “letter, message”) is a form of act, spravochinnikh, personal documents, most widespread in Middle ages.
Етногенез – походження народів.	Etnogenez is an origin of people.
Етнос – позачасова, поза-територіальна, позадержавна спільнота людей, об’єднана спільним походженням, куль-турою, мовою, історією, традиціями та звичаями, само-свідомістю та етнонімом (назвою).	Etnos – timeless, association of people, incorporated a homogeny, culture, language, history, traditions and consuetudes, consciousness and етнонимом (by the name).
Історіографія (від грец. “оповідь про минулі події, дослідження, знання” і “пишу”) - спеціальна галузь наукових знань, що вивчає	Historiography (from grec. “opovid' about past events, researches, knowledges”, and “write”) is the special area of scientific

історію історичної науки.	knowledges, which studies history of historical science.
Історична подія – це одинична, неповторна, оригінальна, жорстко локалізована в часі і просторі дійсність (пригода), де бере участь певне коло осіб.	Historical event – it single, unique, original, hardly noncommunicative in time and space reality (adventure), where the certain circle of persons takes part.
Історична теорія – 1) узагальнення досвіду, суспільної практики, що відбиває об'єктивні закономірності розвитку природи і суспільства; 2) сукупність узагальнених положень, що утворюють історичну науку чи її розділ; 3) сукупність наукових положень, учення про які-небудь історичні явища, факти; система поглядів з якогось питання.	Historical theory – 1) generalization of experience, public practice which removes objective conformities to the law of development of nature and society; 2) aggregate of the generalized positions which form historical science or its section; 3) aggregate of scientific positions, studies about some historical phenomena, facts; system of looks on some question.
Історичні традиції (перекази) – пам'ятки минулого (спогади, щоденники, дорожні нотатки, інформаційні жанри періодики), що склалися на основі вражень їх авторів від подій і прямого впливу на ці події, як правило, не мали.	Historical traditions (translations) are sights of the pas (flashbacks, diaries, travelling notes, informative genres of periodicals), which was folded on the basis of the impressions of their authors from events and direct influence on these events, as a rule, did not have.
Історичний процес (послідовна зміна станів або явищ, яка відбувається закономірним порядком, хід розвитку чого-небудь) – це сукупність явищ більш високого ступеню узагальненості.	A historical process (successive state or phenomena transition which takes a place an appropriate order, process anything) is an aggregate of the phenomena the high degree of generalized.
Історичний факт – це дійсна, не вигадана подія; дійсне явище; те, що сталося, відбулося насправді; встановлене знання, що відповідає об'єктивній реальності і є матеріалом для певних висновків, доведень; реальність, дійсність, те, що об'єктивно існує.	A historical fact is an actual, not invented event; actual phenomenon; which happened, took a place in actual fact; set knowledge, which corresponds objective reality and is material for certain conclusions, proofs; reality, reality, that exists objectively.
Колонізація – заселення вільної території на окраїнах власної країни; заснування поселень у залежній країні; перетворення незалежної країни на колонію шляхом військового, економічного та політичного поневолення її іншою країною.	Colonization is settling of free territory on okpeїnah of own country; foundation of settlements is in a dependent country; transformation of independent country on a colony by military, economic and political enslavement it by other country.
Літописи - вид наративних джерел, характерною особливістю яких є описання подій у хронологічній послідовності.	Chronicles are a type of narativnikh sources the characteristic feature of which is description of events in a chronologic sequence.
Нація – історична спільнота людей, що складається в процесі формування спільності території, економічних зв'яз-ків, літературної мови, етніч-них особливостей культури і характеру.	Nation is a historical association of people, which is folded in the process of forming of community of territory, economic connec-tions, literary language, ethnic features of culture and character.

Хроніки (від грец. “час”) - історичні твори періоду середньовіччя, поширені у Візантії та Європі, що мали значний вплив на давньоруське літописання.	Chronicles (from grec. “time”) are historical works of period of dark ages, widespread in Byzantium and Europe, that had a considerable influence on Old Russian litopisannya.
Хронологія історична (від грец. “час” і “слово, вчення”) - спеціальна історична дисципліна, що вивчає системи літочислення у різних народів та способи переведення дат на сучасне числення часу.	Chronology is historical (from grec. “time” and “word, studies”) is the special historical discipline which studies the systems of the system of chronology in different people and methods of translation of DATS on the modern calculation of time.
Цензура (лат. “роблю перепис, опис”) - контроль офіційної влади за змістом, випуском у світ та розповсюдженням друкованої продукції, творів сценічного, образотворчого та кіномистецтва з метою не допустити чи обмежити поширення ідей, інформації, що визначаються цією владою як небажані або шкідливі.	Censorship (lat. “do a census, description”) is control of official power on maintenance, by an issue in the world and distribution of printing products, works, stage, graphic and cinematographic arts with the purpose of to shut out or limit distribution of ideas, information, that determined this power as undesirable or harmful.
Цивілізаційний підхід у вивченні історії – це підхід, що дозволяє розглядати освіту як одну з основних складових культури і цивілізації.	Civilization approach in the study of history is approach which allows to examine education as one of basic constituents of culture and civilization.

10. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

Денна форма:

№	Вид діяльності (завдання)	Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
1	Семінарські заняття	9 тем семінарських занять. Кожна тема оцінюється до 5-ти балів. Максимальна кількість балів за семінари (9X5)	45
2	Написання та захист наукової роботи	Оцінювання: 5 балів – написання та оформлення наукової роботи, 5 балів – захист, 5 балів – відповіді на додаткові запитання (3X5).	15
3	Іспит	В кожному іспитовому білеті по 3 питання. Перше питання у білеті оцінюється в 10 балів, друге та третє питання оцінюється в 15 балів.	40
	Всього		100

Заочна форма:

№	Вид діяльності (завдання)	Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
1	Семінарські заняття	9 тем семінарських занять. Кожна тема оцінюється до 5-ти балів. Максимальна кількість балів за семінари (9X5)	45

2	Написання та захист наукової роботи	Оцінювання: 5 балів – написання і захист наукової роботи	5
3	Контрольна робота	4 запитання кожне оцінюється в 2,5 бали (4X2,5)	10
4	Іспит	В кожному іспитовому білеті по 3 питання. Перше питання у білеті оцінюється в 10 балів, друге та третє питання оцінюється в 15 балів.	40
	Всього		100

Оцінювання результатів навчальної діяльності студентів здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід в його організації.

Оцінюватися може виконання студентами будь-яких навчальних завдань, під час роботи над якими студенти демонструють власне історичне мислення: розгорнуті і стислі усні відповіді, письмові роботи, доповіді, реферати, виступи в дискусіях тощо.

При цьому враховується:

- розуміння студентами взаємозв'язків між історичними подіями, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати та критично оцінювати історичні факти;
- самостійність мислення;
- використання різних джерел історичних знань, з розумінням їх особистостей, умінням їх характеризувати і оцінювати;
- правильність і достатність добору історичних фактів для розв'язування поставлених викладачем завдань;
- чіткість і завершеність викладу;
- мовна грамотність.

Критерії оцінки усної відповіді студента (семінарські заняття):

5 балів ставиться у випадку:

- студент вільно володіє, визначеними програмою, знаннями й уміннями;
- правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;
- висловлює власне ставлення до навчального матеріалу;
- відповідь чітка і завершена;
- мова добра.

4 бали ставиться у відповідності з попередніми вимогами, але:

- студент має незначні ускладнення при використанні визначених програмою знань і умінь;
- при доборі фактів припускається незначних помилок;
- власне ставлення студентом висловлюється, але в аргументації зустрічаються окремі неточності;
- мова добра.

3 бали ставиться в такому випадку:

- студент користується лише окремими знаннями й уміннями;
- порушує логіку викладу;
- відповідь недостатньо самостійна;
- аргументація слабка;
- є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу та висновках;
- мова спрощена.

0-2 бали ставиться в разі незнання більшої частини матеріалу, відсутності будь-якої логіки викладу, а саме:

- студент не володіє необхідними для здійснення завдання уміннями;
- головного фактичного матеріалу не знає.

Критерії оцінки студента при написанні та захисті наукової роботи:

Денна форма:

–**14-15 балів** виставляється якщо виконані всі вимоги до написання наукової роботи: позначена проблема і обґрунтована її актуальність, зроблено короткий аналіз різних точок зору на дану проблему і логічно викладена власна позиція, сформульовані висновки, тема розкрита повністю, витриманий обсяг, дотримані вимоги до зовнішнього оформлення.

–**12-13 балів** виставляється якщо основні вимоги до наукової роботи виконані, але при цьому допущені незначні недоліки. Зокрема, не витриманий обсяг; є упущення в оформленні.

–**10-11 балів** виставляється якщо основні вимоги до наукової роботи виконані, але при цьому допущені недоліки. Зокрема, є неточності у викладі матеріалу; відсутня логічна послідовність в судженнях, не витриманий обсяг; є упущення в оформленні.

–**7-9 балів** виставляється якщо є істотні відступи від вимог до виконання наукової роботи. Зокрема: тема висвітлена лише частково, відсутній висновок.

–**4-6 бали** виставляється якщо є істотні відступи від вимог до виконання наукової роботи. Зокрема: допущені фактичні помилки у змісті, відсутній висновок.

–**1-3 бали** виставляється якщо тема наукової роботи не розкрита, виявляється істотне незрозуміння проблеми.

Заочна форма:

–**10 балів** виставляється якщо виконані всі вимоги до написання наукової роботи: позначена проблема і обґрунтована її актуальність, зроблено короткий аналіз різних точок зору на дану проблему і логічно викладена власна позиція, сформульовані висновки, тема розкрита повністю, витриманий обсяг, дотримані вимоги до зовнішнього оформлення.

–**9 балів** виставляється якщо основні вимоги до наукової роботи виконані, але при цьому допущені незначні недоліки. Зокрема, не витриманий обсяг; є упущення в оформленні.

–**7-8 балів** виставляється якщо основні вимоги до наукової роботи виконані, але при цьому допущені недоліки. Зокрема, є неточності у викладі матеріалу; відсутня логічна послідовність в судженнях, не витриманий обсяг; є упущення в оформленні.

–**5-6 балів** виставляється якщо є істотні відступи від вимог до виконання наукової роботи. Зокрема: тема висвітлена лише частково, відсутній висновок.

–**3-4 бали** виставляється якщо є істотні відступи від вимог до виконання наукової роботи. Зокрема: допущені фактичні помилки у змісті, відсутній висновок.

–**1-2 бали** виставляється якщо тема наукової роботи не розкрита, виявляється істотне незрозуміння проблеми.

Критерії оцінювання контрольної роботи:

–**«9-10» балів** заслуговує студент, який всебічно, безпомилково, в логічній послідовності і вільно розкрив теоретичне питання; продемонстрував знання методики аналізу даних та інформаційно-довідкових матеріалів; наявні повні, обґрунтовані висновки та пропозиції; робота оформлена відповідно до встановлених вимог, має всі необхідні структурні елементи (вступ, основну частину, висновки); студент повно, всебічно, безпомилково відповідає на питання, встановлені викладачем з теми роботи,

–**«6-8» балів** отримує студент, який дав правильну, але неповну відповідь на теоретичне питання; розкрив всі аспекти поставленого питання, але припустився несуттєвих помилок; наведені матеріали правильні, але неповні; наявні висновки та пропозиції в цілому вірні, але недостатньо обґрунтовані; робота в цілому оформлена відповідно до встановлених вимог, але є незначні зауваження до оформлення; робота має всі необхідні структурні елементи (вступ, основну частину, висновки); студент в основному відповідає на питання, встановлені викладачем з теми роботи, але відповідь неповна та/або студент допускає незначні помилки.

– **«3-5» балів** отримує студент, який дав правильну, але суттєво неповну відповідь на теоретичне питання; недостатньо використані матеріали; висновки та пропозиції неповні; робота в цілому оформлена з суттєвими зауваженнями до встановлених вимог; робота має всі необхідні структурні елементи (вступ, основну частину, висновки); студент неповно та з помилками відповідає на питання, встановлені викладачем з теми роботи.

– **«0-2» бали** виставляється в тому випадку, якщо в роботі не розкрито вузлових елементів теоретичного питання; є суттєві помилки та викривлення; наведені дані неактуальні; відсутні або застарілі матеріали, літературні джерела; відсутні обґрунтовані висновки та пропозиції, які впливають з теми роботи; робота оформлена з суттєвими порушеннями встановлених вимог; робота не має всі необхідні структурні елементи (вступ, основну частину, висновки); студент не відповідає на питання, встановлені викладачем з теми роботи.

Критерії оцінювання іспиту:

– **35-40 балів** виставляються студенту при глибоких і всебічних знаннях проблеми, грамотному і злагодженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко і правильно робити умовиводи, використовувати при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо дані правильні, повні і глибокі відповіді на всі теоретичні питання відповідно до навчальної програми дисципліни, немає помилок у виконанні, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності;

– **30-34 бали** виставляються студенту при глибоких і всебічних знаннях проблеми, грамотному і злагодженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко і правильно робити умовиводи, використовувати при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо студентом дано правильні, повні відповіді на всі теоретичні питання індивідуального завдання відповідно до навчальної програми дисципліни, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені незначні похибки при відповіді;

– **20-29 балів** виставляються студенту при твердому і досить повному знанні проблеми, відсутності характерних неточностей при відповідях на питання екзаменаційного білета та на поставлені додаткові питання, умінні в основному пов'язувати теоретичний матеріал з практичними завданнями, стоять в сучасних умовах, володінні понятійним апаратом, знанні основної літератури; якщо на запропоновані теоретичні питання дані правильні, але неповні відповіді; матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені несуттєві похибки або неточності у відповідях, допущена незначна помилка;

– **15-19 балів** виставляються студенту при достатньому знанні навчального матеріалу, відсутності грубих помилок при відповідях на питання екзаменаційного білета, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, знанні основних понять і категорій; якщо відповіді на теоретичні питання в цілому правильні, але неповні, допущені неточності у формулюваннях і логічні похибки, допущені одна - дві несуттєві помилки;

– **10-14 балів** виставляються студенту, якщо відповіді на теоретичні питання неповні, допущені неточності у формулюваннях і логічні похибки;

– **5-9 балів** виставляються студенту при наявності грубих помилок у відповідях на теоретичні питання екзаменаційного білета, які свідчать про неправильному розумінні суті проблеми, невмінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, незнанні основного категоріального апарату, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, свідчать про незнання і нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу;

– **0-4 бали** виставляються студенту, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, які свідчать про незнання і нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для іспиту
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
67-74	D	
60-66	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Рекомендовані джерела інформації

11.1. Основна література:

- Історія України. Навчальний посібник / О. Охредько, В. Майорський, Л. Коломєсць. Київ: Центр громадянської просвіти «Альменда», 2024. 70 с
- Алексєєв Ю.М., Вертегел А.Г. та ін. Історія України. К.: Каравела, 2004. 256 с.
- Білоцерківський В.Я. Історія України. К: Центр учбової літератури, 2007. 535 с.
- Бойко О.Д. Історія України. К.: Академвидав, 2005. 688 с.
- Бойко О.Д. Історія України: Тести. Запитання. Завдання. К. : Академія, 1998. 255 с.
- Борисенко В.Й. Курс української історії: 3 найдавніших часів до XX століття. К.: Либідь, 1998. 615 с.
- Винокур І.С., Трубочанінов С.В. Давня і середньовічна історія України. К.: Глобус, 1996. 224 с.
- Гайдуков Л.Ф., Крушинський В.Ю. Історія України. К.: Либідь, 1999. 272 с.
- Гончарук П.С. Історія України: з давніх часів до початку XX століття. К.: Видавництво КСУ, 2004. 524 с.
- Грицак Я.Й. Нарис історії України: Формування модерної української нації XIX–XX століття. К.: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
- Грушевський М.С. Історія України-Руси: в 11 томах, 12 книгах. / Редколегія: П.С. Сохань (голова) та ін. К.: Наукова думка, 1991-1998. Серія «Пам'ятки історичної думки України».
- Історія України / за загальною ред. Г.Д. Темка, Л.С. Тупчієнка. К.: Вид. центр «Академія», 2002. 480 с.
- Історія України / під загальною ред. В.А. Смолія. К.: Альтернатива, 1997. 424 с.
- Історія України / під ред. М.О. Скрипника. К: Центр навчальної літератури, 2003. 366 с.
- Історія України. Документи. Матеріали / укладач В.Ю. Король. К.: Академія. 2001. 448 с.
- Історія України: нове бачення / під ред. В.А. Смолія. К.: Альтернатива, 2000. 464 с.
- Історія українських політичних партій: Кінець XIX – 1917 р. Хрестоматія / упорядник Б.І. Корольов, І.С. Михальський. К.: Вид. Європейського університету, 2003. 561 с.
- Історія українського козацтва: нариси у 2-х т. / редкол. В.А. Смолій та ін. К.: Вид. дім Києво-Могилянської академії, 2007. Т. 1. 799 с.
- Історія українського козацтва: нариси у 2-х т. / редкол. В.А. Смолій та ін. К.: Вид. дім Києво-Могилянської академії. 2007. Т. 2. 723 с.
- Кормич Л. Історія України. К.: Алерта 2006. 412 с.

- Полонська–Василенко Н. Історія України. У 2. Т. Т. 1. До середини XVII ст. К.: Либідь, 1993. 640 с.
- Полонська–Василенко Н. Історія України. У 2. Т. Т. 2. Від середини XVII ст. до 1923 р. К.: Либідь, 1993. 608 с.
- Савченко Н.М., Подольський М.К Історія України: модульний курс. К.: Видав. «Фірма ІНКООС», «Центр навчальної літератури», 2006. 544 с.
- Субтельний О. Україна: історія. К. : Либідь, 1992. 512 с.
- Уривалкін О.М Історія України (середина XIII – середина XVII ст.). К.: Кондор, 2005. 281 с.
- Уривалкін О.М. Історія України (кінець XVII – початок XXI ст.). К.: КНТ, 2007. 433 с.
- Чутський А.І. Історія України. К: МАУП. 2006. 345 с.
- Юрій М.Ф. Історія України. К.: Кондор, 2008. 250 с.
- Яворницький Д.І. Історія запорозького козацтва. - К: Наукова думка, 1991. Т. 3. 592 с.
- Яворницький Д.І. Історія запорозького козацтва. К: Наукова думка, 1990. Т. 1. 592 с.
- Яворницький Д.І. Історія запорозького козацтва. К: Наукова думка, 1990. Т. 2. 560 с.

11.2. Додаткова література:

- Бура Д., Красовицький О. Хроніка війни. 2014–2020. У 3-х т. Т. 1: Від Майдану до Іловайська. Харків: Фоліо, 2020. 478 с.
- Бура Д., Красовицький О. Хроніка війни. 2014–2020. У 3-х т. Т. 2: Від першого до другого «Мінська». Харків: Фоліо, 2020. 474 с.
- Бура Д., Красовицький О. Хроніка війни. 2014–2020. У 3-х т. Т. 3: П'ять років гібридної війни. Харків: Фоліо, 2020. 478 с.
- Величко С.В. Літопис. К., 1991. 369 с.
- Галицько-Волинський літопис. Львів: Червона калина, 1994. 253 с.
- Геродот. Історія в дев'яти книгах. К., 1993. 574 с.
- Гирич І. Українська історія: через ідентичність до держави. К.: Українські пропілеї, 2021. 270 с.
- Григор'єв Н. Історія України в народних думах та піснях. К.: Веселка, 1993. 271 с.
- Гуржій О. Західна Європа та Гетьманщина в середині XVII–XVIII ст.: соціально-економічні аналогії, закономірності, специфіка. К.: Інститут історії України, 2021. 128 с.
- Економічна історія України / за ред. М.О. Уперенко. Харків: Одісей, 2004. 494 с.
- Злупко С.М. Економічна історія України. К.: Знання, 2006. 367 с.
- Історія українського селянства: Нариси в 2-х т. / НАН України; Інститут історії України / В.А. Смолій (відп.ред.). К.: Наук. думка, 2006. Т. 1. 632 с.
- Історія українського селянства: Нариси в 2-х т. / НАН України; Інститут історії України / В.А. Смолій (відп.ред.). К.: Наук. думка, 2006. Т. 2. 653 с.
- Котляр Ю.В. Повстанство. Селянський рух на Півдні України (1917 – 1925). Миколаїв-Одеса: ТОВ ВіД, 2003. 196 с.
- Котляр Ю.В. Повстанський рух етнічних меншин Півдня України (1917-1931). К.-Миколаїв: Вид-во МДГУ імені Петра Могили, 2008. Історична бібліотека МДГУ. Кн.1. 156 с.
- Котляр Ю.В. Селянство Півдня України: доба нової економічної політики (1921 – 1929 рр.) Одеса: ТОВ ВіД, 2004. 354 с.
- Кудряченко А.І., Калінічева Г.І., Костирич А.А. Політична історія України XX століття. К.: МАУП, 2006. 694 с.
- Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі: У 3 кн. К.: Темпора, 2013. Кн. 3. 388 с.
- Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі: У 3 кн. К.: Темпора, 2013. Кн. 2. 628 с.
- Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі: У 3 кн. К.: Темпора, 2013. Кн. 1. 504 с.

- Лисяк-Рудницький Іван. Історичні есе. / упоряд. Я. Грицак. Центр досліджень історії України ім. Петра Яцика Канадського інституту українських студій Альбертського університету. Т. 1. К.: Дух і Літера, 2019. 632 с.
- Лисяк-Рудницький Іван. Історичні есе. / упоряд. Я. Грицак. Центр досліджень історії України ім. Петра Яцика Канадського інституту українських студій Альбертського університету. Т. 2. К.: Дух і Літера, 2019. 624 с.
- Макарчук С. Писемні джерела з історії України. Львів: Вид-во «Світ», 1999. 351 с.
- Мельник Л.Г. Політична історія Гетьманщини у документах і матеріалах. К.: Ін-т змісту і методів навчання, Київський ун-т ім. Т. Шевченка, 1997. 139 с.
- Падалка С.С., Кириленко І.Г., Вергунов В.А. Аграрна історія України. У 3-х ч. Ч. I: Від найдавніших часів до початку ХХ століття. К.: Аграрна наука, 2019. 332 с.
- Падалка С.С., Кириленко І.Г., Вергунов В.А. Аграрна історія України. У 3-х ч. Ч. II: Радянська доба 1917–1990 рр. К.: Аграрна наука, 2019. 458 с.
- Падалка С.С., Кириленко І.Г., Вергунов В.А. Аграрна історія України. У 3-х ч. Ч. III: Період незалежності 1991–2018 рр. К.: Аграрна наука, 2019. 372 с.
- Перевозчиков В.І. Економічна історія українських земель (Х–XVIII ст.). Харків: Основа, 2009. 142 с.
- Пиріг О.А. НЕП: більшовицька політика імпровізації. К.: КНТЕУ, 2001. 273 с.
- Сегеда С. Історична антропологія України / Інститут народознавства НАН України. Львів, 2021. 424 с.
- Січинський В. Чужинці про Україну. К.: Довіра, 1992. 254 с.
- Скляренко В. Г. Русь і варяги: історико-етимологічне дослідження. К: Довіра, 2006. 118 с.
- Терещенко Ю.І. Україна і європейський світ: Нарис історії від утворення Старокиївської держави до кінця XVI ст. К.: Перун, 1996. 496 с.
- Удод О., Ясь О. Культурний простір української історіографії у світлі радянзації та соціокультурних трансформацій ХХ – початку ХХІ ст. К: Інститут історії України, 2020. 400 с.
- Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності: національна доповідь / ред. кол.: С.І. Пирожков, В.А. Смолій, Г.В. Боряк, Я.В. Верменич, С.С. Дембіцький, О.М. Майборода, С.В. Стоєцький, Н.В. Хамітов, Л.Д. Якубова, О.В. Ясь. НАН України. Інститут історії України. К.: Ніка-Центр, 2020. 356 с.
- Уривалкін О. М. Таємниці історії України (загадки, події, факти). К: КНТ, 2006. 403 с.
- Чекушина Ю.М., Толстих І.В. Нариси з економічної історії України. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 137 с.
- Шевчук В.П., Тараненко М.Г. Історія української державності. К.: Либідь, 1999. 470 с.
- Яковенко Н.М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII століття. К.: Генеза, 1997. 312 с.
- Котляр Юрій. Жіноче питання та адвокатська діяльність у контексті модернізаційних процесів в Україні у другій половині XIX – на початку ХХ ст. // Старожитності Лукомор'я. 2024. № 4 (25). С.32-39.
- Котляр Юрій, Ющенко Маргарита. Регіон «Південна Україна» в історичній пам'яті та ментальному вимірі // Старожитності Лукомор'я. 2025. № 1 (28). С.236-244.
- Yuriy Kotlyar, Marharyta Lymar, Iryna Tykhonenko. Pakistan-Ukraine. Analogies in the Triangles of Regional Security Complexes // Annali di Ca'Foscari. Serie orientale. Vol. 56. Giugno 2020. P.219-244. (**Scopus**).
- Kotlyar Y., Lymar M. Ukrainian Shield in Defense of European Civilization: Chronology and Periodization // Eminak: Scientific Quarterly Journal. 2023. № 3 (43). P.255-271. (**Scopus, Web of Science**).

11.3. Електронні джерела:

З історії повсякденного життя в Україні: монографічна серія / Інститут історії України Національної академії наук України. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JU U_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I=&S21COLORTERMS=0&S21STR=jittia

Історіографічні дослідження в Україні: збірник наукових праць / Національна академія наук України. Інститут історії України. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JU U_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I=&S21COLORTERMS=0&S21STR=graf

Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 рр.: збірник наукових праць / Національна академія наук України. Інститут історії України. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JU U_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I=&S21COLORTERMS=0&S21STR=revol

Проблеми історії України XIX – початку XX ст.: збірник наукових праць / Національна академія наук України. Інститут історії України. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JU U_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I=&S21COLORTERMS=0&S21STR=xix

Проблеми історії України: факти, судження пошуки: міжвідомчий збірник наукових праць / Національна академія наук України. Інститут історії України. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JU U_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I=&S21COLORTERMS=0&S21STR=pro

Студії з регіональної історії: серія видань / Інститут історії України Національної академії наук України. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JU U_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I=&S21COLORTERMS=0&S21STR=stdregion

Україна XX століття: культура, ідеологія, політика: збірник статей / Національна академія наук України. Інститут історії України. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JU U_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I=&S21COLORTERMS=0&S21STR=xxx

Україна. Друга світова війна. 1939–1945: монографічна серія / Інститут історії України Національної академії наук України. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JU U_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I=&S21COLORTERMS=0&S21STR=vijna

Україна крізь віки. У 15-ти тт. / за заг. ред. В. Смоля. НАН України. Інститут археології, Інститут історії України. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=brief_elib&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21SRW=nz&S21P02=0&S21P03=T=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Україна%20крізь%20віки

Український історичний журнал / Національна академія наук України. Інститут історії України. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JU_U_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I=&S21COLORTERMS=0&S21STR=journal